

Anton de Kom

Wij slaven van Suriname

1934

(groteletterboek)

Inhoud

‘Sranang’, ons vaderland	7
Het tijdperk van de slave	11
De komst van de blanken.....	11
El Dorado	15
De eerste nederzettingen.....	18
Het Hollandse bewind	20
De Slavenhandel	25
De markt	27
In slavernij	30
De slavin	37
De meesters.....	40
De straffen.....	48
Het Hof van Politie en criminele Justitie.....	51
Geschiedenis des Vaderlands	55
Van Aerssen van Sommelsdyck 1683-1688.	57
Het gespuis.....	63
De bostochten	68
1712-1742	72
Mr. Joan Jacob Mauricius 1742-1751	74
Aldoe de onverzetbare	75
Mauricius als kruisvaarder.....	78
Araby.....	80
Gouverneur Crommelin 1752-1768	85
Gouverneur Nepveu 1770-1779	86

Boekoe ('tot stof vervallen')	87
Het opperhoofd Joli Coeur	89
Het opperhoofd Bonni.....	90
De open oorlog	92
Buitenlandse hulptroepen.....	95
Het laatste hoofdstuk van het verzet	99
Suriname onder Brits bestuur.....	103
De grote brand	107
Het lot van de ethici	112
In strijd met de Amsterdamse kooplieden. .	114
Blanke kolonisatie	117
Vechten tegen de bierkaai	122
Gouverneurs op parade	124
De afschaffing van de slavernij.....	128
De vrijheid?	131
De grote uitverkoop.....	134
Het tijdperk van de 'vrijheid'	138
Zo leven wij.....	138
Het wezen van de autonomie	143
Fin de siècle.....	147
Contractarbeid	151
De Brits-Indiërs	151
De Indonesiërs.....	155
De Creolen.....	159
Vrije arbeid.....	161
Vrije arbeiders	168

Op jacht naar goud.....	174
De grote culturen	175
Waar blijven de miljoenen?	178
Hevea	180
De bacovemislukking	181
De liquidatie van het bacove echec	191
Resultaten.....	194
Weerzien en afscheid.....	201

‘Sranang’, ons vaderland

Van 2 tot 6 graden Zuiderbreedte, van 54 tot 58 graden Westerlengte, tussen het blauw van de Atlantische Oceaan en het ontoegankelijke Toemoek-Hoemak gebergte, dat de waterscheiding vormt met het Amazonebekken, gevat tussen de brede waterstromen van de Corantijn en Marowijne, die ons van Brits en Frans Guyana scheiden, rijk aan ontzaglijke bossen, waar de groenhart, de barklak, de kankantrie en de kostbare bruinhart groeien, rijk aan brede rivieren, waar reigers, wieswiesies, ibissen en flamingo’s hun broedplaatsen vinden, rijk aan natuurlijke schatten, aan goud en bauxiet, aan rubber, suiker, banaan en koffie... arm aan mensen, armer aan menselijkheid.

Sranang – ons vaderland.

Suriname, zoals de Hollanders het noemen.

Nederlands 12de en rijkste, nee, Nederlands armste provincie.

Tussen de kust en de bergen sluimert onze moeder, Sranang, sedert duizend en nogmaals duizend jaren. Niets is veranderd in de dichte bossen van haar onbekende binnenlanden.

De oerwouden van het hoogland schijnen verstard in een eeuwenlang zwijgen, pas tegen de nacht ontwaakt, als een verborgen muziek, het gonzende geruis van duizenden insecten. Romantischer, maar tevens woester is het landschap in de savannen en langs de rivieren. Slingering van lianen, die als draperieën neerhangen van de bomen, versperren de weg, wilde orchideeën bloeien, hier leven de schichtige patjiera’s, kapucijneraapjes

balanceren op de takken, papegaaien laten hun schrille kreten horen, de jaguar loert, een gordeldier speurt met zijn spitse tong naar mieren.

Onberoerd en onontgonnen wachten sedert duizenden jaren de donkere bossen van moeder Sranang. Zonderlinge dieren wonen hier, wier namen in het Westen nauwelijks bekend zijn: boommiereneters, boomstekelvarkens, de vireo's, de tanagra's, de tiegrieman en de blauwdas, pepervreters zitten op de hoge toppen van de palmen en zwermen dagvlinders, de schitterend blauwe morpho's, de gele en oranjekleurige callidrya's verheffen zich tot vaak onder de kruinen van de bomen.

Mensen?

Mensen zijn er nauwelijks om van deze schoonheid te genieten.

In het benedenland wonen de Warans, de Arowakken en de Caraïben, zwakke uitstervende Indianenstammen, machteloze afstammelingen van de oorspronkelijke bevolking, die door de blanken van de beste plaatsen werd verdrongen. In het bovenland de Trio's en de Ojana's. Hun kralen arbeid en kunstig vlechtwerk, hun fijn bewerkte danssieraden spreken van een aangeboren zin voor schoonheid. Ongeveer 2450 Indianen en ongeveer 17.300 Marrons, de bosnegers, waarover wij later nog zullen spreken.

Ten hoogste 20.000 mensen bevolken de binnenlanden van Sranang, een gebied met bijna vijfmaal Nederlands oppervlakte. Voor de rest zijn de bossen slechts bevolkt met agoeti's en luiaards, met bosduivels, tapirs en watervarkens, met de brulaap, miereneter en aboma snitjie.

De historie is moeder Sranang voorbijgegaan, drie eeuwen Hollandse kolonisatie hebben haar binnenland onberoerd gelaten, de stroomversnellingen van haar rivieren drijven geen motoren, de vruchtbare gronden zijn niet bezaaid, de kostelijke schatten van de bossen zijn niet ontgonnen, in bitterste armoede, in schamele onwetendheid leven de wilde stammen te midden van een natuur, waarvan de overdaad nutteloos teloor gaat.

Zelden waagt een blanke zich in deze wildernissen, waar de weg slechts aan de Indianen en de bosnegers bekend is. Langs de loop van de rivieren dringt soms een Franse libéré, een Britse rowdy, een Hollandse onderzoeker het land in. Zij zetten hun mes in de blanke huid van de bolletrie en doen het kostbare melksap vloeien. Doch de libéré keert terug naar de kust, de rowdy drinkt zich dood in een whiskyroes, aan zijn eenzaam kampvuur, de Hollander laat zich door Marrons in een kano de rivier afroeien, de wildernis blijft achter, de wonden van de rubberbomen vergroeien, het verlaten kamp wordt door slingerplanten overwoekerd.

Van Hollands invloed, Hollands energie, Hollands beschaving valt in het binnenland van Sranang geen spoor te vinden, in geen weg, geen brug, geen huis staat Hollands historie geschreven. De blanken hebben slechts angst gekend voor de wildernis, waar de ontvluchte slaven hun toevlucht zochten.

Alleen een armzalig verwaarloosd spoorlijntje, dat nergens heenvoert en nooit voltooid werd, getuigt van een korte waanzinnige goudroom.

De wijde vlakten van de savannen, de bossen en de hoge granietbergen van moeder Sranang slapen sinds honderd eeuwen.

Voor hen werd nog geen historie geschreven. Slechts op de smalle strook langs de zeekust, hier en daar aan de monding van de grote rivieren, op de aller vruchtbaarste alluviale gronden waait het rood, wit en blauw van de Hollandse driekleur.

Rood.

‘Kijk moeder,’ zegt verwonderd het kleine blanke jongetje uit het prachtige boek van Madeleine Paz ‘Omdat ik zwart ben’, ‘ziet u wel dat die negers ook rood bloed hebben?’

Wit.

De kleur van de vredesverdragen van Crommelin.

En blauw?

De kleur van onze tropenhemel, waarheen wij door de donkere bladeren van onze bomen opzien om in de fonkelende glans van de sterren de belofte van een nieuw leven te lezen?

Nee, dat is het diepe blauw van de Atlantische Oceaan, waarover eenmaal de slavenhalers hun Afrikaanse buit, hun levende koopwaar, onze ouders en grootouders, naar hun nieuwe vaderland Sranang voerden.

Het tijdperk van de slavernij

De komst van de blanken

‘Het oude volk dat, zichzelf ten verderve, gastvrij was voor de brooddronken mannen van een Spaanse karveel en voor een man, die Christus-drager heette. Een volk dat opgejaagd...’

(Albert Helman in Zuid-Zuid-West)

‘Gelukkig het volk’ zegt een Frans schrijver, ‘dat geen geschiedenis kent.’

De geschiedenis van Suriname dateert van de ontdekking van de Wilde Kust (Guyana), in 1499 door de blanken.

Wij weten door Hartsinck¹, hoe het er in die dagen op de Wilde Kust uitzag. Daar woonde destijds een volk van Indianen, die heer en meester waren in hun eigen rijk. ‘Gastvrij zijnde,’ schrijft Wolbers in zijn ‘Geschiedenis van Suriname’², ‘ontvingen zij dikwijls bezoek

¹ Mr. Jan Jacob Hartsinck, Beschrijving van Guyana of de wilde kust in Zuid-Amerika, enz., te Amsterdam, bij Gerrit Tielenburg, 1770. Een van de oudste en belangrijkste werken over Suriname, waarin de voornaamste brieven, adviezen, ordonnantiën, conventies en octrooien letterlijk geciteerd zijn. Hartsinck, wiens vader 25 jaar als directeur zitting had in de Surinaamse Sociëteit, genoot voor dit boek de medewerking van de koloniale secretaris Van Meel en andere aanzienlijke inwoners van Suriname, terwijl hij voorts in staat was gesteld de archieven, resoluties, plakkaten en ordonnanties van de koloniale regering te raadplegen. Hierdoor kan zijn werk op volkomen betrouwbaarheid aanspraak maken.

² J. Wolbers, Geschiedenis van Suriname, Amsterdam, 1861, blz. 17. Wij zullen in ons boek nog vaak verwijzen naar dit uitnemende standaardwerk over

van andere stamgenoten, waarbij het gesprek doorgaans over hun geliefkoosde onderwerpen, jacht en visserij liep. Zij bezaten een zekere aangeboren eerlijkheid en rechtvaardigheid, die in al hun handelingen uitblonk; zij betoonden zelfs een wellevendheid en vriendelijkheid, die men bij onbeschaafde volken niet verwacht zou hebben. Indien zij met elkander een gesprek voerden, was het steeds met bedaardheid en zachtheid, nooit spraken zij elkaar op verachtelijke wijze aan. Ook bezaten zij enige kennis van de loop van de sterren, welke hun van groot nut was tot het opsporen van de weg in de wildernissen.'

Deze beschrijving klopt nog heden met datgene, wat ons ontdekkingsreizigers vertellen over het karakter van hun afstammelingen, de Trio's en de Ojana's. Ook van hen geldt, dat zij bedaarde mensen zijn, bij wie heftige gemoedsuitdrukking of uitbundig lachen zelden wordt waargenomen, ook van hen roemt men de gulle goedgeefsheid, de moed en de ondernemingskracht, ook zij zijn voortreffelijke bootslieden en uitstekende kenners

Suriname, waarvan de objectiviteit en de zin voor recht en waarheid des te meer in het oog vallen, wanneer men bedenkt dat het geschreven is in een tijd, toen de slavernij in Suriname nog niet afgeschaft was. Aan de voorrede van deze waarlijk godvruchtige en liberale schrijver, die krachtig de afschaffing van de slavernij heeft bepleit, ontlene wij, ten einde de geloofwaardigheid van de door Wolbers vermelde feiten te doen uitkomen, de volgende passages:

Vooral werd mij een rijke bron ontsloten op 's Rijksarchief. Daar vond ik, in de notulen van Gouverneurs en Raden, dagboeken van de Gouverneurs en andere officiële stukken de belangrijkste bijzonderheden... Wel was het een vermoeiende arbeid, dat groot aantal lijvige folianten (manuscript) door te lezen, doch die moeite werd ruimschoots beloond, wanneer bijzonderheden werden aangetroffen, waardoor een helder licht over tot dusverre duistere punten werd verspreid (blz. II).

Steeds heb ik waarheid willen vermelden... Men zal mij nimmer met grond kunnen beschuldigen onwaarheid te hebben geschreven of de feiten verdraaid of in een vals licht te hebben gesteld' (blz. IV).

van het oerwoud. En toch vormen zij niets dan het in zijn natuurlijke ontwikkeling geremde overschot van wat eens een zelfstandig en gelukkig volk was.

Wat dreef de blanken naar deze ‘wilde’ kusten? Welke roeping bezielde hen? Welke tijding, welk geluk, welke beschaving hadden zij aan dit vrije en gelukkige volk te brengen? Kwamen zij, de eerste Spanjaarden die onze kust bezochten, aan Guyana de zegeningen brengen van autodafé en inquisitie? Brachten zij, in naam van Christus, de verdraagzaamheid over, die Spanje destijds toonde tegen Joden en Moren, of de blanke beschaving van het rad, de brandstapel en andere torturen? Was dit de rechtstitel voor hun invasie? Of kwamen zij slechts in het geel en rood van hun vlaggen de boodschap brengen, dat goud altijd met bloed gekocht wordt?

Wij laten de feiten het antwoord geven.

In 1492 ontdekte Columbus Amerika en weldra oefenden de overdreven schilderijen van het nieuwe land en zijn rijkdom een onweerstaanbare aantrekking op de Europeanen van iedere rang en stand uit.

Over hen schrijft professor Werner Sombart in ‘Der Bourgeois’: ‘Een bijzondere vorm van de zeeroverij waren de ontdekkingsreizen, die voornamelijk sinds de vijftiende eeuw steeds menigvuldiger werden. Al waren bij deze tochten vaak ook allerlei idealistische motieven, als wetenschappelijke of religieuze belangen, eerzucht en lust tot het avontuur mede in het spel, toch bleef steeds de sterkste (en vaak genoeg de enige!) drijfveer de winzucht. In wezen zijn het niets dan goed georganiseerde rooftochten, die de uitplundering van de over-

zeese gewesten ten doel hadden. Vooral nadat Columbus zijn ontdekkingen gedaan had en van zijn reizen echt stofgoud mee naar huis bracht, benevens het sprookje van de vergulde prins, werd El Dorado, het goudland, het uitgesproken of stilzwijgende doel van alle tochten. Nu verbonden zich de bijgelovige schatgraverij en de bijgelovige alchemie met de bijgelovige hoop op een land, waar men het goud met scheppen zou kunnen vergaren, tot een onweerstaanbare drang naar veroveringen.

Wat ons hier echter bovenal interesseert, zijn de eigenaardige mensen die de leiding van zulke ondernemingen hadden. Het zijn oerkrachtige, avontuurlijke, aan de overwinning gewende, brutale, hebzuchtige veroveraars van groot kaliber, zoals ze sindsdien zijn verdwenen.

Deze geniale en niets ontziende zeerovers, waarvan vooral Engeland in de zestiende eeuw zo'n groot aantal voortgebracht heeft, zijn uit hetzelfde hout gesneden als de Italiaanse bendeleiders, de Can Grando's, Francesco Sforza, Cesare Borgia, doch met dit onderscheid, dat de geest van eerstgenoemden nog veel sterker op het verwerven van geld en goederen gericht is, zodat zij reeds veel dichter bij de kapitalistische ondernemer staan dan de Italiaanse condotierri's...

Men zal vragen, hoe ik er toe kom om deze veroveraars en rovers bij het kapitalisme in te delen. Het antwoord is eenvoudig: niet slechts omdat zij zelf een soort kapitalistische ondernemers waren, maar vooral, omdat de geest welke hen vervulde, dezelfde geest was, die alle groothandel en elk koloniaal stelsel tot in de achttiende eeuw bezielde heeft. Want de handel en het koloniaal beheer waren in hun diepste wezen evengoed

avonturiers- en veroveraarstochten als de zeeroverijen, de kaapvaart en de ontdekkingsreizen, waarover wij spraken. De avonturier, de zeerover en de grote koopman gaan ongemerkt in elkander over.'

El Dorado

Goudland.

Nog altijd heeft het woord niets van zijn wonderlijke kracht verloren.

Nog treedt op het grote passagiersschip een jonge dokter in de nacht naar buiten, zijn ogen zijn verblind door de lichten van de balzaal, zijn gedachten wiegen op de dronken maat van de jazzband, het is hem alsof hij, als enige levende, aan een bezeten feest van etalagepoppen ontsnapte.

Het licht uit een patrijspoort, telkens afgebroken, werpt grillige schichten op de donkere golven.

Goudaders in graniet.

El Dorado.

De jonge dokter hoort in het geluid van de golven de verre zang van de boekaniers, die door de nachtwind uit vergane eeuwen wordt aangedragen.

Overdag zit hij in zijn hut en schrijft op het keurige scheepspapier recepten voor Amerikaanse dames, die aan zeeziekte, en voor oude heren, die aan hun lever lijden.

's Nachts, als de jazzband verstomt, de zeewind weer hoorbaar is en uit de rooksalon nog slechts het schorre gebrul komt van een paar dronken planters, ontwaakt in zijn hart de waanzin van El Dorado. In de nacht is hij